

Yapı ruhsatı bedelinin kurum bütçesinden ödenmesi hk şartname ve sözleşme hükümlerine göre, sözleşme bedeline dahil olan vergi, resim, harç giderleri ile işin bitim tarihinden itibaren ilgili belediyeye müracaat edilerek alınacak yapı kullanım belgesi giderinin yüklenicinin uhdesinde olduğu, yapı ruhsat bedelinin ise yüklenici tarafından karşılanacağına dair herhangi bir hüküm bulunmadığı dolayısıyla söz konusu ödemede mevzuata aykırı bir durum olmadığı hk

(Sayıştay K34)

Sayıştay Kararı – Temyiz Kurulu, 43687/46926, T. 20.11.2019

Konu: Yapı ruhsatı bedelinin kurum bütçesinden ödenmesi.

370 sayılı ek ilamın 1. maddesi ile 1. Daire tarafından; ... yapım işi ile ilgili olarak yüklenici ... Yapı Tah.İnş.Gıda. San. ve Tic Ltd. Şti. tarafından ödenmesi gereken yapı ruhsatı bedelinin kurum bütçesinden ödenmesi nedeniyle ... TL'ye tazmin hükmü verilmiştir.

Sayıştay Temyiz Kurulunun 02.01.2019 tarih ve 45468 tutanak numaralı kararıyla 370 sayılı ek ilam ile ... TL'ye ilişkin verilen tazmin hükmünün TASDİKİNE karar verilmiştir.

KARAR DÜZELTİLMESİ DİLEKÇESİ

İlamda Harcama Yetkilisi sıfatıyla sorumlu tutulan ... ve Gerçekleştirme Görevlisi ... adına Av. ... tarafından verilen ortak mahiyetteki karar düzeltme dilekçesinde özetle;

Sayıştay Temyiz Kurulu tarafından verilen kararın kanuna, hukuka ve hakkaniyete aykırı olup bozulması gerektiği,

Teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücretine istinaden toplam ... TL'nin hangi sözleşme ve kanun hükümleri uyarınca talep edilmekte olduğuna ilişkin net bir açıklama ya da somut bir gerekçeye ver verilmediği,

İlamın gerekçesinde; “Gerek söz konusu işe ait Sözleşmede gerekse Sözleşme eki Şartnamede, sözleşme kapsamındaki yapım işlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri vb. giderlerin sözleşme bedeline dahil olduğu belirtildiğinden, ... yapım işi ile ilgili olarak yüklenici tarafından ödenmesi gereken teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti, ve yol kotu tutanağı hazırlama taahhüdün yerine getirilmesine ilişkin olup, kurum bütçesinden ödenmesi mümkün değildir.” denilmekte ise de Sözleşme ve Şartname’den açıkça anlaşılabacağı üzere yalnızca yapı kullanım izin belgesi giderinin yüklenici tarafından ödeneceği Sözleşme ve Şartnamede, yapı ruhsatına ilişkin giderlerin yüklenicinin sorumluluğunda olduğuna dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu doğrultuda Temyiz Kurulu kararında Temyiz Kurulu Başkanı’nın da yer aldığı karşı görüşte “...belirtilen şartname ve sözleşme hükümlerine göre, sözleşme bedeline dahil olan vergi, resim, harç giderleri ile işin bitim tarihinden itibaren ilgili belediyeye müracaat edilerek alınacak yapı kullanım belgesi giderinin yüklenicinin uhdesinde olduğu yapı ruhsat bedelinin ise yüklenici tarafından karşılanacağına dair herhangi bir hüküm bulunmadığı dolayısıyla mevzuata aykırı bir durum olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle tazmin hükmünün kaldırılması gerekir.” denilmekle ortaya konulan hususların kabul gördüğünü,

Somut olayda, ... Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü’nün ... tarih, ... sayı ve “... (Pansiyonu) Yapım İşİ” konulu yazısında, ruhsat talep edilen yapının kamuya ait tesis olması nedeniyle; bina inşaat harcı, plan ve proje tasdik harcı, zemin açma izni ve toprak hafriyat harcı, işgal harcından muaf tutulduğu. 2013 yılı Belediye Gelir Tarifesine göre belirlenen ücretlerden; teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti toplamı olan ... TL’nin ödenmesi gerektiği,

Bu nedenle söz konusu inşaatla başlanabilmesi için ödenmesi zaruri olan yapı ruhsatı belge gideri ile sözleşmede ve idari şartnamede herhangi bir hüküm bulunmadığından binayı yaptırmakla sorumlu ... İl Özel İdaresi tarafından ödenmiş olup bu durumun yukarıda izah edildiği üzere kanuna ve hukuka aykırı bir yanı bulunmadığını,

Bu hususa ilamda yer alan karşı görüşte de yer verildiğini,

... Yapım İşine başlanabilmesi için yapım ruhsatının alınması zorunlu olduğundan İdare tarafından ödenmesinin kamu zararına neden olduğuna hükmedilen; teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti toplamı olan ... TL'nin zaten idarece ilgili belediyeye ödenmesi gerektiğini,

Dolayısıyla söz konusu bedellerin idare tarafından ödenmesi nedeniyle herhangi bir kamu zararı meydana gelmediğinden, aksi doğrultudaki Sayıştay Temyiz Kurulu kararının sözleşmeye, şartnameye, kanuna ve hukuka aykırılık teşkil etmekte olup kararın bozulması gerektiğini belirterek, verilen tazmin hükmünün kaldırılmasını talep etmiştir.

BAŞSAVCILIK MÜTALAASI

Başsavcılık mütalaasında;

"... İl Özel İdaresi 2013 yılı hesabının 1. Dairede yargılanması sonucu çıkarılan 20.02.2018 tarih ve 370 sayılı ek ilamda yer alan tazmin hükmünün tasdikine ilişkin, 02.01.2019 tarih ve 45468 tutanak numaralı Temyiz Kurulu Kararının düzeltilmesi talebiyle;

Harcama Yetkilisi ... adına Av. ... tarafından verilen ve ilgi yazı ekinde gönderilen 14.05.2019 tarihli dilekçe incelendi.

Adı geçen, bahis konusu ilam ile ilgili dilekçesinde;

Daha önceki savunmalarını da tekrarlayarak, Sözleşme ve

Şartname'den açıkça anlaşılacağı üzere yalnızca yapı kullanım izin belgesi giderinin yüklenici tarafından ödeneceğinin ortada olduğunu,

Sözleşme ve Şartnamede, yapı ruhsatına ilişkin giderlerin yüklenicinin sorumluluğunda olduğuna dair herhangi bir hüküm bulunmadığını,

Somut olayda, ... Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nün ... tarih, ... sayı ve "... (Pansiyonu) Yapım İşii" konulu yazısında, ruhsat talep edilen yapının kamuya ait tesis olması nedeniyle; bina inşaat harcı, plan ve proje tasdik harcı, zemin açma izni ve toprak hafriyat harcı, işgal harcından muaf tutulduğunun, 2013 yılı Belediye Gelir Tarifesine göre belirlenen ücretlerden; teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti toplamı olan ... TL'nin ödenmesi gerektiğinin belirtildiğini,

Bu nedenle söz konusu inşaata başlanılabilmesi için ödenmesi zaruri olan yapı ruhsatı belge giderinin, sözleşmede ve idari şartnamede herhangi bir hüküm bulunmadığından binayı yaptırmakla sorumlu ... İl Özel İdaresi tarafından ödendiğini,

İfade ederek,

... İl Özel İdaresi 2013 yılı hesabının 1. Dairede yargılanması sonucu çıkarılan 20.02.2018 tarih ve 370 sayılı ek ilamda yer alan tazmin hükmünün tasdikine ilişkin, 02.01.2019 tarih ve 45468 tutanak numaralı Temyiz Kurulu Kararının düzeltilmesi talebinde bulunmuştur.

3194 sayılı İmar Kanununun 20 nci maddesinde;

"Yapı:

1. a) Kuruluş veya kişilerce kendilerine ait tapusu bulunan arazi, arsa veya parsellerde,

2. b) Kuruluş veya kişilerce, kendisine ait tapusu bulunmamakla beraber kamukurum ve kuruluşlarının vermiş oldukları tahsis veya irtifak hakkı tesis belgeleri ile, İmar planı, yönetmelik, ruhsat ve eklerine uygun olarak yapılabilir. “

21'inci maddesi maddesinin birinci fıkrasında;

“Bu Kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 26 ncı maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden yapı ruhsatıyesi alınması mecburidir.”

22'nci maddesinin birinci fıkrasında;

“Yapı ruhsatıyesi almak için belediye, valilik bürolarına yapı sahipleri veya kanuni vekillerince dilekçe ile müracaat edilir. Dilekçeye sadece tapu (istisnai hallerde tapu senedi yerine geçecek belge), mimari proje, statik proje, elektrik ve tesisat projeleri, resim hesapları, röperli veya yoksa, ebatlı kroki eklenmesi gereklidir.”

“Kamuya Ait Yapı ve Tesisler ile Sanayi Tesislerinde Ruhsat” başlıklı 26 ncı maddesinde;

“Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak veya yaptırılacak yapılara, imar planlarında o maksada tahsis edilmiş olmak, plan ve mevzuata aykırı olmamak üzere mimari, statik, tesisat ve her türlü fenni mesuliyeti bu kamu kurum ve kuruluşlarınca üstlenilmesi ve mülkiyetin belgelenmesi kaydıyla avan projeye göre ruhsat veril ...”

İmar Kanununun 30 uncu maddesinde; “Yapı tamamen bittiği takdirde tamamının, kısmen kullanılması mümkün kısımları tamamlandığı takdirde bu kısımlarının kullanılabilmesi için inşaat ruhsatını veren belediye, valilik (...) bürolarından; 27 nci maddeye göre ruhsata tabi olmayan yapıların tamamen veya kısmen kullanılabilmesi için ise ilgili belediye ve valilikten izin alınması mecburidir. Mal sahibinin müracaatı üzerine, yapının ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen

bakımından mahzur görülmediğinin tespiti gerekir.

Belediyeler, valilikler (...) mal sahiplerinin müracaatlarını en geç otuz gün içinde neticelendirmek mecburiyetindedir. Aksi halde bu müddetin sonunda yapının tamamının veya biten kısmının kullanılmasına izin verilmiş sayılır.(...)

Bu maddeye göre verilen izin yapı sahibini kanuna, ruhsat ve eklerine riayetsizlikten doğacak mesuliyetten kurtarmayacağı gibi her türlü vergi, resim ve harç ödeme mükellefiyetinden de kurtarmaz”

Hükümleri yer almaktadır.

... Yapım İşine ait Sözleşmenin 7 nci maddesinde de;

“Taahhüdün yerine getirilmesine ilişkin her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri vb. giderler ile ulaşım, sözleşme kapsamındaki her türlü sigorta giderleri sözleşme bedeline dahildir. İlgili mevzuatı uyarınca hesaplanacak Katma Değer Vergisi sözleşme bedeline dahil olmayıp, İdare tarafından yükleniciye ödenecektir. ”

Denilmek suretiyle yapı kullanım izin belgesi giderinin yüklenici tarafından ödeneceği belirtilmiş olup yapı ruhsatına ilişkin giderlerin yüklenicinin sorumluluğunda olduğuna dair bir ibareye yer verilmemiştir.

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümlerinden; sözleşmenin uygulanabilmesi için öncelikle işyeri tesliminin yapılması gerekmekte olup İdarece yaptırılan öğretmenevi yapım işine başlanılabilmesi için yapı ruhsatının alınması zorunlu olduğundan, teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti olarak işe başlanmadan önce idarece belediyeye yapılması gereken ödemeler olduğu anlaşılmaktadır.

Bu nedenlerle Karar Düzeltme talebinin kabulü ile ... İl Özel

İdaresi 2013 yılı hesabının 1. Dairede yargılanması sonucu çıkarılan 20.02.2018 tarih ve 370 sayılı ek ilamda yer alan tazmin hükmünün, kaldırılmasına karar verilmesinin uygun olacağı mütalâa edilmektedir” denilmiştir.

Duruşma talebinde bulunan Av. ... ile Sayıştay Savcısının sözlü açıklamalarının dinlenmesinden ve dosyada mevcut belgelerin okunup incelenmesinden sonra,

GEREĞİ GÖRÜŞÜLDÜ:

4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 27 nci maddesinin (i) bendinde, ulaşım, sigorta, vergi, resim ve harç giderlerinden hangisinin teklif fiyatına dahil olacağının idari şartnamede belirtilmesinin zorunlu olduğu,

4735 sayılı Kamu İhaleleri Sözleşmeleri Kanununun 7 nci maddesinin (h) bendinde, ulaşım, sigorta, vergi, resim ve harç giderlerinden hangisinin teklif fiyatına dahil olacağının sözleşmelerde belirtilmesinin zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır.

... Yapım İşine ait ... tarihli Sözleşmenin 7 nci maddesinde; “Taahhüdün yerine getirilmesine ilişkin her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri vb. giderler ile ulaşım, sözleşme kapsamındaki her türlü sigorta giderleri sözleşme bedeline dahildir. İlgili mevzuatı uyarınca hesaplanacak Katma Değer Vergisi sözleşme bedeline dahil olmayıp, İdare tarafından Yükleniciye ödenecektir.” denilmektedir.

... Yapımı İşinde Uygulanacak İdari Şartnamenin “Teklif fiyata dahil olan giderler” başlıklı 25 inci maddesinde ise; “İsteklinin sözleşmenin uygulanması sırasında ilgili mevzuat gereğince ödeyeceği her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri ve benzeri giderler ile ulaşım, nakliye ve her türlü sigorta giderleri teklif fiyatına dahildir.

25.1. maddesinde yer alan gider kalemlerinde artış olması ya da benzeri yeni gider kalemlerinin oluşması hallerinde, teklif edilen fiyatın bu tür artış ya da farkları karşılayacak payı içerdiği kabul edilir. Yüklenici, bu artış ve farkları ileri sürerek herhangi bir hak talebinde bulunamaz.” düzenlemesine yer verilmiştir.

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümlerine göre; sözleşmenin uygulanabilmesi için öncelikle işyeri tesliminin yapılması gerekmekte olup İdarece yaptırılan öğretmenevi yapım işine başlanılabilmesi için yapı ruhsatının alınması zorunlu olduğundan, teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti olarak işe başlanmadan önce idarece belediyeye yapılması gereken ödemeler olduğu anlaşılmaktadır.

... Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğünün ... tarih ve ... sayılı ... (Pansiyonu) Yapım İşİ konulu yazılarında ruhsat talep edilen yapının kamuya ait tesis olması sebebiyle bina inşaat harcı, plan ve proje tasdik harcı, zemin açma izni ve toprak hafriyat harcı ile işgal harcından muaf tutulduğu bunlar için bir bedel hesaplanmadığı,

... Belediye Meclisinin almış olduğu 22.11.2012 tarih ve 96 sayılı Meclis kararı ile onaylanan ... Belediyesi 2013 yılı belediye gelir tarifelerine göre belirlenen ücretlerden;

Teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti,

Asansör ruhsat ücreti,

Otopark bedeli,

İmar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti,

toplamı olan ... TL'nin ödenmesi gerektiğinin bildirilmesi üzerine bu tutarın ödendiği görülmektedir. Dolayısıyla istisna

kapsamında sayılan “bina inşaat harcı”na ilişkin bir ödeme yapılmadığı sadece;

Teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti başlığı altında;

Kanalizasyon harcamalarına katılım ücreti olarak ... TL,

Yol harcamalarına katılım ücreti olarak ... TL,

Asansör ruhsat ücreti olarak ... TL,

Otopark bedeli olarak ... TL,

İmar durumu hazırlama ücreti olarak ... TL

ve yol kotu tutanağı hazırlama ücreti olarak ... TL olmak üzere toplamda ... TL'nin il özel idare bütçesinden ödendiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen şartname ve sözleşme hükümlerine göre, sözleşme bedeline dahil olan vergi, resim, harç giderleri ile işin bitim tarihinden itibaren ilgili belediyeye müracaat edilerek alınacak yapı kullanım belgesi giderinin yüklenicinin uhdesinde olduğu, yapı ruhsat bedelinin ise yüklenici tarafından karşılanacağına dair herhangi bir hüküm bulunmadığı dolayısıyla söz konusu ödemede mevzuata aykırı bir durum olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu nedenlerle yapı ruhsatına ilişkin giderlerin il özel idaresi bütçesinden karşılanmasında mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, 6085 sayılı Kanunun 57. maddesi çerçevesinde, dilekçilerin karar düzeltilmesine ilişkin talebinin kabulü ile 02.01.2019 tarih ve 45468 tutanak numaralı Temyiz Kurulu İlamının düzeltilerek 370 sayılı ek ilamda yer alan tazmin hükmünün BOZULMASINA, yukarıdaki hususlar göz önüne alınmak suretiyle yeniden hüküm tesisinin temini için dosyanın hükmü veren DAİREYE GÖNDERİLMESİNE

(... , ... , ... , ... , ... , ... ve ... 'ın aşıağıda yazılı ayrışık görüşlerine karşı) oyçokluğuyla,

Karar verildiğı 20.11.2019 tarih ve 46926 sayılı tutanakta yazılı olmakla işbu ilam tanzim kılındı.

Karşı oy gerekçesi

Üye ... , Üye ... , Üye ... , Üye ... , Üye ... ve Üye ... 'ın karşı oy gerekçesi:

... Yapım İşine ait ... tarihli Sözleşmenin 7 nci maddesinde; "Taahhüdün yerine getirilmesine ilişkin her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri vb. giderler ile ulaşım, sözleşme kapsamındaki her türlü sigorta giderleri sözleşme bedeline dahildir. İlgili mevzuatı uyarınca hesaplanacak Katma Değer Vergisi sözleşme bedeline dahil olmayıp, idare tarafından yükleniciye ödenecektir." denilmektedir.

... Yapımı İşinde Uygulanacak İdari Şartnamenin "Teklif fiyata dahil olan giderler" başlıklı 25 inci maddesinde ise; "İsteklinin sözleşmenin uygulanması sırasında ilgili mevzuat gereğince ödeyeceğı her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri ve benzeri giderler ile ulaşım, nakliye ve her türlü sigorta giderleri teklif fiyatına dahildir.

25.1. maddesinde yer alan gider kalemlerinde artış olması ya da benzeri yeni gider kalemlerinin oluşması hallerinde, teklif edilen fiyatın bu tür artış ya da farkları karşılayacak payı içerdiği kabul edilir. Yüklenici, bu artış ve farkları ileri sürerek herhangi bir hak talebinde bulunamaz." düzenlemesine yer verilmiştir.

Gerek söz konusu işe ait Sözleşmede gerekse Sözleşme eki İdari Şartnamede, sözleşme kapsamındaki yapım işlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak her türlü vergi, resim, harç, yapı kullanım izin belgesi giderleri vb. giderlerin sözleşme bedeline dahil

olduğu belirtildiğinden, ... yapım işi ile ilgili olarak yüklenici tarafından ödenmesi gereken teknik alt ve üst yapılardan alınan katılım ücreti, asansör ruhsat ücreti, otopark bedeli, imar durumu hazırlama ücreti ve yol kotu tutanağı hazırlama ücretinin kurum bütçesinden ödenmesi mümkün değildir.

Ayrıca işin anahtar teslim sözleşme şeklinde ihale edilmiş olması, yapım işine ilişkin tüm ücret ve giderlerin yüklenici tarafından karşılanması, kurumun ayrıca gider yapmamasını gerektirmektedir. İşin ihale aşamasında isteklilerin, yapım işine ilişkin tüm gider ve ücretleri kabul ederek teklif vermeleri beklenmektedir. İşin uygulanma aşamasında bu giderlerin kamu kurumundan talep edilmesinin, anahtar teslim sözleşmenin temel mantığına aykırılık teşkil ettiği değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla 370 sayılı ek ilam ile ... TL'ye ilişkin verilen tazmin hükmünün bozulmasına mahal bulunmamaktadır.

Üye ... 'IN karşı oy gerekçesi:,

5018 sayılı Kanunun Kamu Zararı başlıklı 71 inci maddesinin g bendinde mevzuatında öngörülmediği halde ödeme yapılması durumunda kamu zararı oluşacağı hüküm altına alınmıştır. İlam konusu yapım işinde de mevzuatta öngörülmediği halde ödeme yapılarak kamu zararına sebebiyet verilmiştir. Şöyle ki bilindiği üzere 2464 sayılı Kanunun Mükerrer Yedinci Bölümü bina inşaat harcı başlığı altında Ek Madde 1' in birinci fıkrasında; Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yapılan her türlü bina inşaatı (ilave ve tadiller dahil), inşaat veya tadilat ruhsatının alınmasında Ek Madde 6'da yer alan tarifede gösterilen nispet ve hadlerde bina inşaat harcına tabidir. Hükmü mevcuttur. İstisnalar başlıklı Ek madde iki de ise;

Aşağıdaki bina inşaatları bina inşaat harcından müstesnadır. Denilerek a fıkrasında, inşaat giderleri genel ve katma

bütçeler ile il özel idareleri ve belediye bütçelerinden karşılanan her türlü binaların inşaat işlemlerine ilişkin ruhsat harçlarının şayet bina genel, katma bütçe veya il özel idaresi bütçesinden temin edilen ödenek ile yapılıyorsa bina inşaat harcı ve ruhsat bedeli ödenmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

İlama konu öğretmenevi Özel İdare tarafından yapılmaktadır. Yukarıda zikredilen kanun hükmü çerçevesinde ruhsat bedeli ödenmesine gerek bulunmamaktadır. İdare ödememesi gereken bir bedeli ödeyerek kamu zararına sebebiyet vermiştir.

Yukarıda açıklanan mevzuat hükümlerine binaen 370 sayılı ek ilam ile ... TL'ye ilişkin verilen tazmin hükmünün TASDİKİNE ilişkin Sayıştay Temyiz Kurulunun 02.01.2019 tarih ve 45468 tutanak numaralı kararının düzeltilmesine mahal bulunmadığına karar verilmesi gerekir.